

LO QUIMET BARTRINA



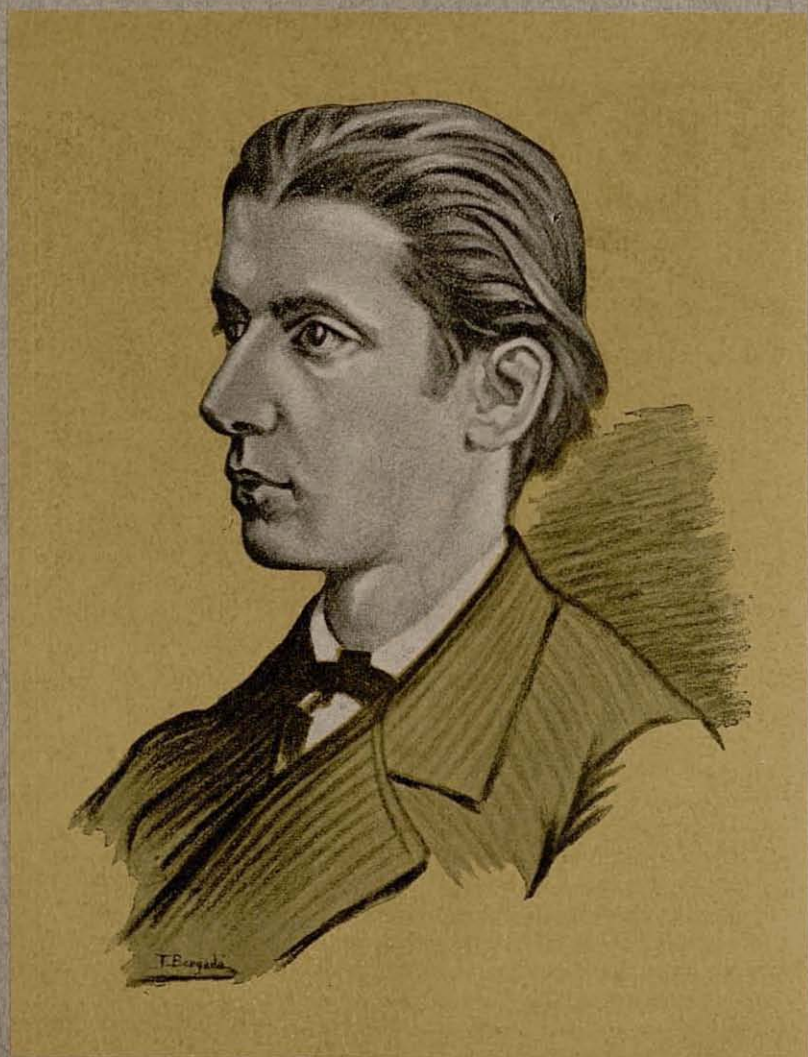
RECORDAR al Quimet Bartrina es recordar la meua infantesa, la meua joventut; es veure devant meu la imatge del millor temps de la meua vida.

¡Si me'n recordo! Nos vàrem conèixe, vàrem ser amichs quasi des de que nasquerem. Y nasquerem al mateix any. Ell era *molt més vell* que jo. Tenia dos mesos més.

Vàrem anar al mateix estodi. Estodi y no estudi ni escola; entengas bé. A Reus sempre se'n va dir estodi. No se si's diu avuy. Era al estodi del senyor Mariner. Encara hi ha la mateixa casa al arrabal alt de Jesús, tal com estava llavors. Ni una pedra més ni una pedra menos. Suposo que per dins deu estar igual que per fora. No hi he entrat may més; may més he tornat a pujar aquelles escalas que llavors vaig pujar tantas vegadas. No obstant, sempre que passo pe'l arrabal alt de Jesús, also 'ls ulls y dirigeixo las miradas vers las finestras d'aquell últim pis, d'aquella mena de gorfa gran, estreta y llarga, ahont s'hi arrencleravan los banchs. Allí hi havia l'estodi. La taula del senyor Mariner era a la part que dóna al arrabal, entre duas finestras. Un Sant Cristo penjat a la paret, com si presidís. Lo mestre sentat a la cadira de brassos devant de la taula. ¡Com si estés veyent aquell quadro! Y nosaltres, los noys, sentats als banchs; los més petits als de devant, los grans als de darrera. Lo Quimet y jo eram dels petits y 'ls dos estavam costat per costat. Al altre costat meu hi havia 'l Lluís Quer, petit com nosaltres. ¡Com si ho estés veyent!

Allí vàrem comensar a ser amichs íntims lo Quimet y jo; y a més d'amichs íntims, companys inseparables. Anavam junts sempre que podíam; y seguirem essent amichs y companys llavors, després, sempre... fins que 'l pobre Quimet aclucà 'ls ulls pera no tornar-los a obrir may més. Teníam trent'anys quan la mort nos va separar. ¡Y ja'n fa quaranta d'aquella separació! Figuréuvos si'n dech ser de vell.

Després de ca'l senyor Mariner vàrem entrar tots dos junts al col·legi dels escolapis, a Sant Francesch. Llavors ja havíam llegit qui sab quants llibres: històrias, novelas, versos... versos sobre tot. ¡Com nos agradavan! ¡com nos atreyan! En tal afició, com en moltas altrás, coincidíam lo Quimet y jo. Però 'ls versos... ¡quin deliri! Llegíam tots los que podíam. ¡Ne sabíam més de memorial però ho dich malament ¡ne sabíam més de cor! Aquesta era la paraula gràfica. ¡Saber de cor! ¿Vos sembla



JOAQUIM M.^a BARTRINA

DIBUIX AL CARBÓ PER T. BERGADÀ

acàs un barbarisme, una tonteria? Moltes vegades no ho és. ¿Tal volta las cosas de sentiment no 's graban més en lo cor que en lo pensament?

Los pochos diners que possehiam lo Quimet y jo—y també 'l Quer—los empleavam en comprar llibres de versos y principalment comedias y dramas. Los compravam a ca 'l *romancista*, que tenia la botiga al carrer de la Fleca. Una botigueta petita, esquifida, prop de casa la Vila. ¡Com si la estés veyent també! Pera entrar-hi 's baixava un grahó, y a dins una fosquedat curullada de llibres vells, de llibres de *lance*. Però casa, botiga y *romancista* fa temps que desaparagueren per sempre. Ja no 'n queda res més que 'l recort entre alguns vells que hem sobreviscut. Ara hi ha una casa nova al lloch de la vella; ¡dich noval ja comensa a ser vella també.

En aquell temps—teniam onze o dotz'anys—vàrem comensar a escriure 'l Quimet y jo. Sí, llavoras, llavoras. Era tanta l'afició que teniam als versos, que provavam de ferne. Una forsa interior, desconeguda, nos impulsava a escriure 'n. ¡Figu-reuvos quins versos serían!, però a nosaltres nos agradavan d'allò més, y nos los llegiam y alabavam mútuament.

No passaren gayres anys y ja vàrem veure alguns versos nostres en lletres de motllo. Nos protegían lo bondadós don Andreu de Bofarull, arxiver de Reus, y 'l jove escriptor Joseph Güell y Mercader. Ells nos feyan insertar las *nostras obras* en algún diari.

Ja no vàrem deixar d'escriure. Ja eram *grans* y 'ns sentiam verdaders *poetas*. La nostra *fama* sortí de Reus y arribà a algún poble vehí, y a Tarragona... y a Barcelona. ¡Fins a Barcelona!

¡Quin temps aquell! La literatura catalana havia despertat; comensava a expandir-se. Hi havia una febre d'entusiasme y de producció. Una numerosa colla de jovenets, d'adolescents, se reunia diariament al Cafè Suís de Barcelona, lo mateix que encara hi ha avuy a la Plassa Real. En Tomàs y Salvany, En Picó, En Collell, En Verdaguer, En Mateu, En Guimerà, l'Aldavert, En Roca y Roca, l'Übach, l'Apeles Mestres, En Riera y Bertràn, En Llavería, En Vilanova, En Pagés de Puig, En Vidie-lla, En Domenech y Montaner, l'Yxart, l'Öller, l'Aulestia... ¡què se jo quants més! Lo Quimet y jo vàrem formar part de la colla. Jo estudiava a Barcelona y hi vivia tot l'hivern; lo Quimet hi feya viatges ben sovint. En Tomàs y Salvany, al qual jo conexia feya algún temps, me va presentar a la colla; jo hi vaig presentar al Quimet.

¡Quin temps aquell! Assistiam ab devoció a las reunions al Cafè Suís, com aquell que assisteix a actes religiosos. ¡Quins temps tan diferents dels d'ara! Llavoras no hi havia mitings, ni eleccions, ni 's cantavan Los Segadors, ni 's buscavan càrrechs retribuïts; no hi havia odís ni envejas ni ambicions; però hi

havia sinceritat, companyerisme, verdader entusiasme, amor desinteressat a Catalunya, a la seva llengua, a la seva literatura. No feyam mal-bé 'l llenguatge ab ortografias extrambòticas, no 'l convertíam en argot inintel·ligible, inventant paraulas que may han sigut ni seran catalanas; no pera fugir del castellanisme queyam en lo galicisme y l'estupidisme. Conservavam la llengua purament, sincerament, simpàtica y clara a tothom. Y lo que feyam nosaltres adolescents, també ho feyan los vells, los mestres: En Milà y Fontanals, En Rubió y Ors, l'Aguiló, En Bofarull, En Balaguer, En Pons y Gallarza, l'Adolf Blanch... etcétera, etcétera. Encara gràcias a Deu los vells y 'ls joves no 'ns havíam begut l'enteniment. Axò si: no 'ns arrencavam la pell a mossegadas, com ara succeheix, ni hi havia, com ara hi ha, aqueix sens número de capellas, la una bescantant a l'altra. Tots anavam a una ab sinceritat: los joves respectavam als vells, y 'ls vells amparavan y ajudavan als joves.

Tant a Barcelona com a Reus seguiam anant sempre junts lo Quimet y jo. Ell ja escrivia alguna de las sevas hermosíssimas poesias. Acabadas de fer me las recitava e immediatament las donava a coneixe a la colla. ¡Quin entusiasme despertavan! Tots los companys li predeyam la gloria que després ha obtingut.

Lo Quimet tenia una gràcia especial en conversar. Era, com diuen los francesos, un admirable *causer*. Desseguida 's feya amo dels seus oyents, que l'escoltavan embadalits. Parlava de tot, sabia de tot. ¿Ahont dimontri havia estudiat tant? ¿com havia tingut temps? Possehia un secret: una gran memoria y una extraordinària intuició. Moltes vegadas ne tenia prou ab llegir l'índex d'un llibre pera fer-se càrrech de tot lo contingut de l'obra. Y parlava del llibre com si l'haguès estudiat profundament. Coneixia totas las teorías hagudes y per haver, y si no las sabia las inventava, y las encertava. Coneixia totas las cièncias, totas las arts, totas las filosofias, totas las literaturas. Las matemàticas, la física, la química, la medicina... tot ho havia escorcollat, enrahonava sobre tot, y totas las matèrias sortian *ameníssimas* de la seva paraula: fins las més àridas. Que 's recordin sinó l'entusiasme y l'admiració que varen despertar a Barcelona las sevas conferèncias sobre l'Amèrica precolombiana. Llavoras fou quan adquirí relleu la personalitat del Bartrina.

Quan eram a Reus ell y jo teníam un passeig predilecte: los horts de Miró. Avuy parlar dels horts de Miró és parlar de la lluna. Ningú hi và; ningú 'ls coneix. Llavoras los caminals dels horts constituían un dels passeigs de Reus. Molta gent hi anava; als diumenges d'hivern, sobre tot, hi acudia bastanta concurrència a pendre 'l sol.

Y allí hi anavam quasi cada día 'l Quimet y jo. Tot passejant nos compleyam en improvisar versos. Ell me dava assumptes,

y jo n'hi dava a n'ell. Improvisavam ab peus forsats y feyam tota mena de *tours de force*. Era un exercici gimnàstich intel·lectual, un verdader torneig. Y 'l temps nos passava sens adonàrnose 'n. Però moltes vegadas, d'entremitj del devassall de disbarats nos sortian versos delicats que no anavan gens malament. Algunas poesias del *Algo* de Bartrina, algunas de las *Vibraciones* mevas, son fillas dels horts de Miró.

¡Oh solitaris horts de Miró! ¡niu d'axams de recorts íntims! De vegadas m'arrisco a anar-hi; però ay! que ara hi entro y 'n surto sol, y pe 'ls caminals no hi trobo a ningú. Sembla que l'ombra del Quimet vaga entre 'ls arbres. Al sortir dels horts sento l'humitat d'una llàgrima relliscarme galdas avall.

Quasi sempre al mitjdia, avants de dinar, lo Quimet y jo anavam a passar una llarga estona a ca 'l Quer. Allí 'ns reuníam los tres y enrahonavam de las nostras cosas y tocavam lo piano. Un'hora 'ns semblava un instant.

Y ara mateix ¡què n'acudeixen a la meva memoria de recorts sobre 'l Bartrina! Las nostras reunions al CENTRE DE LECTURA, las entradas y permanencias al escenari del Teatre Principal, lo nostre teatre d'aficionats de ca 'l Martí del carrer del Vent, la Roseta que vivía ab son germà escultor a la casa ahont hi ha la farmacia Serra, las anadas a Tarragona a visitar al nostre íntim amich lo metje y escriptor Alfred Opisso, l'excursió que vàrem fer a Escornalbou lo Quimet, lo metje senyor Juncosa y jo... y altres y altres recorts que van descapdellant-se en la meva memoria. No acabariam may.

He anomenat a la Roseta. ¿Qui era? Una noya tendra, delicada, espiritual, que va inspirar lo primer amor al Quimet. Ell la va estimar, ella 'l va correspondre. La pobreta era febla com una flor. No tenía prou forza pera viure. Va morir joveneta, en lo plè de las ilusions y de las esperansas. Va morir d'aquella horrible malaltia que 's complau en atacar als joves delicats, que 'ls acostuma a fer caure quan cauhen las fullas. Lo Quimet va plorar amargament a la seva Roseta y 's va recordar d'ella mentres va viure.

¡Pobre Quimet! Alguns anys més tart vares morir de la mateixa malaltia. ¡Com te vàrem plorar tots los que t'estimavam! ¡Com nos recordem dolsament de tú!

JOSEPH MARTI Y FOLGUERA.